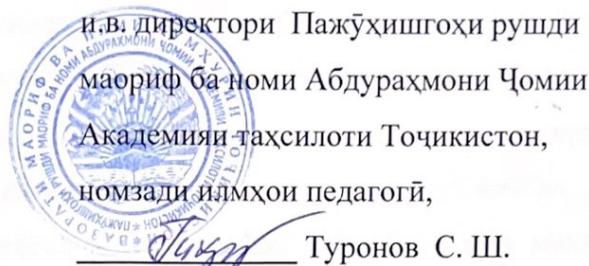

«Тасдиқ менамоям»

Туронов С. Ш.

аз 31 августи соли 2022

ТАҚРИЗИ

муассисай пешбар ба диссертатсияи Бобоева Сайёра Бобораҷабовна дар мавзӯи “Робитаи креативнӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни макотиби олии муосир” барои дарёftи дараҷаи илмии доктори илмҳои психологӣ аз рӯи ихтисоси 19.00.01. – Психологияи умумӣ, психологияи шахсият, таърихи психология (илмҳои педагогӣ ва психологӣ)

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот

Масъалаи баланд бардоштани сифати таҳсилот дар ҳамаи зинаҳои он аз доираи масъалаҳоест, ки ҳамчун ҳадафи стратегӣ ва вазифаи муҳими сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор рафта, ҳалли дуруст ва бомуваффақӣ он на танҳо барои рушди соҳаи маориф, балки тамоми соҳаҳо бисёр муҳим ва ногузир арзёбӣ мегардад.

Омода кардани мутахассисони баландиҳтисоси дорои донишҳо ва малакаю маҳорати муайян, соҳиби назари нав, фикрронии инноватсионӣ, креативӣ ва эҷодӣ, барои саҳм гузоштан дар рушду нумӯи низоми кунунии иқтисодию иҷтимоии ҳар як кишвар, аз зумраи масъалаҳои муҳиммest, ки ҷомеаи муосири ҷаҳонии ба соҳаи маориф алоқаманд дар назди ҳамаи муассисаҳои таълимии зинаҳои таҳсилоташон гуногун гузоштааст.

Даврони соҳибистиқлолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, давраи таҳаввулот ва азнавсозиҳои куллии илму маорифи кишвар ба ҳисоб рафта, дар он дар қатори пешрафти тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа ва давлат, рушди соҳаи илму маориф низ баръало ба назар мерасад.

Дар ин радиф, вазъи имрӯзай рушди психологияи ватанӣ ва муаммои дурнамои он, дар назди муҳаққикон масъалаҳоеро ба миён мегузорад, ки то ҳол мавриди омӯзиш ва пажӯхиш қарор нагирифтаанд. Яке аз чунин проблемаҳо – робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни макотиби олии муосир маҳсуб меёбад.

Диссертасияи Бобоева Сайёра Бобораҷабовна маҳз ба ҳамин мавзуъ бахшида шуда, аҳамияти бузурги амалию илмиро доро мебошад. Мақсади таҳқиқот аз ҷиҳати илмӣ-назариявӣ асоснок намудан ва ба василаи методикаҳои маҳсуси психологие, ки мутобиқнамоии забониро гузаштаанд, собит соҳтани робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни макотиби олии муосир ба шумор меравад. Ба ақидаи муаллиф, алоқамандии уъчубаҳои номбурда, шартни асосии дарҳостшавӣ ва рақобатпазирӣ донишҷӯёни макотиби олии муосир – мутахассисони оянда, дар бозори ҷаҳонии меҳнат маҳсуб меёбад.

Масъалае, ки диссертант тадқиқ намудааст, ба доираи муаммоҳои рӯзафзуни талаботи бозори меҳнати ҷаҳонӣ нисбат ба донишҷӯёни макотиби олии муосир – мутахассисони оянда дохил гардида, ба шароитҳои нави иҷтимоӣ мутобиқ шудани онҳо, ба роҳ мондани маҳорату малакаҳои иҷтимоишавиро чун шахсияти арзишманд ва ҷавобғӯ ба талаботҳои пешрафти ҷомеа тақозо мекунад.

Дар рисола, зимни баррасии масъалаи робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни муосири макотиби олиӣ, маводи бузурги назариявӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифта, дар асоси таҳлили муқоисавӣ андешаҳои муҳаққикиони зиёди соҳаи фалсафа, психология, сотсиология ва педагогика омӯхта шудааст, ки дар ҷузъҳои назариявии кор равшан намудор мегардад. Дар муҳтавои қисми назариявии кор фикри шахсии муҳаққиқ назаррас аст, ки ин аз ворид будани ў ба моҳияти аслии масъала, кӯшиши дарёфти роҳҳои ҳалли он далолат менамояд.

Арзишмандии таҳқиқоти мазкурро бо таври зайл баррасӣ намудан мумкин аст: дар муқаддима муҳимияти мавзуъ; дараҷаи омӯзиши мавзуъ;

сарчашмаҳои мавзӯ; мақсад; объект ва предмети мавзӯ; инчунин навгониҳои илмии таҳқиқот ва дигар пахлӯҳои муқаддимотӣ нишон дода шудаанд. Ҳар як боб ва зербобҳои рисола давоми мантиқии яқдигар буда, дар асоси таҳлили адабиёти илмии вобаста ба мавзӯи таҳқиқ, аз тарафи диссертант ба қалам дода шудаанд.

Дар зербобҳои диссертатсия муаммоҳои таҳқиқшаванда дар расму ҷадвалҳои ҷолиб ба таври хеле мушаххас таҳлилу баррасӣ гардидаанд, ки бешубӯҳа дастоварди муаллиф маҳсуб меёбад (с.27;36;44;55;60....).

Муаллиф чунин мешуморад, ки муаммои эҷодиёт яке аз проблемаҳои мубрами психологияи муосир ба шумор меравад, ки дар он аксарияти масъалаҳои асосии равоншиносии имрӯза инъикос гаштааст. Маҳз дар эҷодиёт равандҳои маърифатӣ: эҳсос, идрок, хотир, тафаккур, диккат, тасаввурот, ки шарти қалидии ташаккули шаҳс дониста шудаанд, ба таври маҳсус ҷорӣ мегарданд. Баробари ин, диссертант мағҳуми креативнокиро ба таври возех шарҳ дода, муқоисаи онро бо мағҳуми эҷодиёт хеле бамаврид овардааст ва қайд намудааст, ки раванди эҷодиёт бо креативнӣ умумиятҳои зиёд дорад, vale дар байзе ҷанбаҳои ҷоришавӣ, маҳсусият ва фарқиятҳоро зоҳир менамояд. Ба ақидаи муҳаққиқ, фарқиятҳои эҷодиёт ва креативнӣ ба таври зерин ифода меёбанд:

дар эҷодиёт:

- нишондиҳандай муддат /вақт/ – раванди эҷодиёт дар фаҳмиши муқаррарии он ба ҳудуди муайянни вақт тобеъ нест /бо вақт маҳдуд карда намешавад/ яъне нисбатан озод аст ва ҳатто дар байзе мавридҳо маҳдудияти вақт сабаби паст шудани самаранокии маҳсули эҷодиёт мегардад;
- тақроршавандагӣ – эҷодиёт метавонад дар доира, равия, жанри муайян сурат гирад, яъне аксаран маҳсули эҷодиёт ғайриқолабӣ, ғайриоддӣ нест (дар акси ҳол равия, жанр номи дигари навро мегирад – дар мисоли қашфиётҳо, ки дар худ нишонаҳои креативиро доранд);
- бартарияти тафаккури мантиқӣ, муайян будани роҳҳо, усулҳо, воситаҳо, зинаҳои ҳалли масъала – дар раванди эҷодиёт тарзҳон маъмулу

мукаррарии ҳалли масъала, пешакӣ маълум будани усулҳои кор, воситаҳои истифодашаванда ва монанди инҳо мушоҳид мешавад.

дар креативнокӣ:

- нишондиҳандай муддат /вақт/ – қобилияти креативӣ маҳз дар муддати кӯтоҳ, бо суръати тез ҳал намудани масъала зоҳир мегардад;
- тақрорнашавандагӣ – ҳалли креативии муаммо тақрорнашаванд, ғайриқолабӣ, ғайриоддӣ, бемисл мебошад;
- бартарияти тафаккури латералӣ, ҳамгироии тафаккури конвергентӣ (мантиқӣ, муттасил, мураттаб) ва дивергентӣ (яклухт, фаросатӣ, нисбӣ) – пешакӣ муайян набудани роҳҳо, усулҳо, воситаҳо, зинаҳои ҳалли масъалаи эҷодӣ.

Ҳамзамон, таҳқиқи ин падидаҳо хеле бамаврид ба назар мерасад, зоро имрӯз муассисаҳои таҳсилоти олии қасбӣ бояд мутахассисони аз ҷиҳати илмӣ ва техниқӣ омодашударо тайёр намоянд ва дар ин асно қобилиятҳои эҷодии шаҳс мавқеи калидиро ишғол мекунанд.

Тарафи мусбии кори таҳқиқотии Бобоева Сайёра Бобораҷабовна дар он аст, ки бори аввал дар заминай таҳлили пажӯҳишҳои илмии психологӣ-педагогӣ, омӯзиши миқдори зиёди адабиёти илмӣ оид ба мавзӯи тадқиқшаванд, мағҳумҳои “креативнокӣ”, “зехни иҷтимоӣ”, “зехни эмотсионалӣ” ҳамаҷониба тавсиф дода шудаанд. Ин мағҳумҳо дар илми ватанӣ нисбатан нав мебошанд ва рӯ овардани муҳакқиқ ба омӯзиши ин ўҷубаҳо боиси қаноатмандист.

Чолиб ба қайд аст, ки аз тарафи диссертант яке аз кӯшишҳои аввалини мутобиқгардонии забонии методикаҳои маҳсуси ташхиси психологии креативнокӣ, зехни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ, бо назардошти талаботи психометрикӣ ба шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амал оварда шудааст, ки дастоварди дорои аҳамияти амалидошта маҳсуб мейёбад, зоро ин методикаҳо метавонанд минбаъд дар фаъолияти психологон, кормандони иҷтимоӣ мавриди истифода қарор гиранд.

Дараҷаи асосноккунии нуктаҳои илмӣ

Аз чониби диссертант ба таври муфассал корҳои илмии файласуфон, психологҳо, педагогҳо ва олимони соҳаи иҷтимоишиносӣ омӯхта шудааст, ки дар онҳо муаммои креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ ҳаллу фасл гардидаанд.

Дар асоси омӯзиши маъказҳои илмӣ ва дар натиҷаи таҳқиқоти назариявӣ, муаллифи рисола чунин хулоса менамояд: “Дар адабиёти илмӣ мавриди креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ ақоид, раҳёфтҳо, дидгоҳҳои зиёд мавҷуданд, аммо проблемаи робитаи ин ӯҷубаҳо дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни мусоири макотиби олий камтаҳқиқшуда ба шумор меравад. Махсусан мавқеи калидии онҳо ҳамчун шарти асосии дарҳостшавӣ ва рақобатпазирӣ донишҷӯёни мусоир – мутахассисони оянда дар бозори ҷаҳонии меҳнат, қариб ба назар намерасад. Бинобар ин, пажӯхиши анҷомдодашударо мубрам ва бамаврид ҳисобидан мумкин аст, зоро натиҷаҳои ҳосилшуда, бори дигар зарурати гузаронидани таҳқиқоти васеъ ва коркарди тавсияҳои нави илмиро собит месозанд”

Аз ин нуқтаи назар асосҳои методологӣ ва назариявии таҳқиқоти Бобоева Сайёра Бобораҷабовна асоснок ва боварибахш мебошанд ва гуфтан мумкин аст, ки диссертант дар рисола дониши хуби назариявиро зоҳир намудааст, қобилияти таҳлилу таҷзия намудани натиҷаҳои таҳқиқотро нишон додааст, нуқтаи назари илман асосноки ҳудро пешниҳод намудааст, ки ба ҳаллу фасли масъалаҳои мубрами робитаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ дар соҳтори шахсияти донишҷӯёни макотиби олии мусоир равона карда шудаанд.

Пояи таҳқиқотӣ ва татбиқи амалии нуқоти илмӣ, методҳои илмӣ-тадқиқотӣ, корҳои анҷомдода дар ҳар як давраи таҳқиқот, мантиқи фикрронӣ, ба талаботи мавҷуда ҷавобғӯ мебошанд.

Арзиши илмӣ ва эътиомднокии рисола

Дар рисола дастовардҳои нави илмӣ асоснок карда шудаанд, ки ба таври зерин ифода гардидаанд:

- аз чониби мұхаққық бори аввал пажұхиши проблемаи психологии креативнокій, зеҳни эмотсионалій ва таҳаммулпазирий дар сохтори шахс роҳандозій гардидааст;
- мавқеи креативнокій, зеҳни эмотсионалій ва таҳаммулпазирий дар сохтори шахсияти донишчұёни макотиби олій муайян карда шудааст;
- мұаллиф ошкор намудааст, ки креативнокій, зеҳни эмотсионалій ва таҳаммулпазирий бо вижагихои инфиродій-психологии шахс алоқаманданд;
- бо истифода аз методикаҳои психологій робитаи креативнокій, зеҳни эмотсионалій ва таҳаммулпазирий дар сохтори шахсияти донишчұёни мусосир муайян карда шудааст;

Аҳамияти амалии таҳқиқоти дисертационій дар он аст, ки маводи назарияйін ва хулосаҳо метавонанд дар шакли заминахое барои таъминоти рушди касбии донишчұён – мутахассисони оянда, таҷдиди мундариҷаи базаи меъерій дар низоми таҳсилоти олии касбій корбарій шаванд. Натиҷаҳои дар рафти кор бадастомадаро дар тадқиқи минбаъдаи мавзұй дар доираи илмҳои муштарақ низ истифода бурдан мүмкін аст. Таҳқиқот дорои потенсиали назарраси пешгүй мебошад, ки бо имконоти принципий зимни он мавчудбуда, ба роҳ мондани пажұхишҳои минбаъдаи илмій асоснок мегардад. Инчунин мутобиқнамои кисмии методикаҳоро дар доираи ташхиси психологій ба таври васеъ истифода бурдан мүмкін аст.

Мавзўи “Робитаи креативнокій, зеҳни эмотсионалій ва таҳаммулпазирий дар сохтори шахсияти донишчұёни макотиби олии мусосир” дар Ҷумхурии Тоҷикистон дар сатҳи дисертационій бори аввал мавриди омӯзиши илмій қарор гирифтааст. Дар баробари омӯзиши рисолаи мазкур, ба хулоса омадан мүмкін аст, ки мұхаққық ба мақсадхон гузоштааш ноил гардидааст.

Ба қимати мұхими диссертация на танҳо мураттабии ибрози фикр ва забони фасехи рисола, баёни мантиқии андешаҳо ва ақидаҳои асоснокро мансуб донистан мүмкін аст, балки пешниҳодхое, ки коркард шудаанд ва ҳар кадоми онҳо метавонанд ба сифати дастовардҳои нави илмій дар соҳаи илми psychology хизмат намоянд. Натиҷа ва хулосаҳои таҳқиқотро метавон

ҳангоми тадқиқи минбаъдаи масъалаи креативнокӣ, зеҳни эмотсионалӣ ва таҳаммулпазирӣ истифода бурд.

Кори таҳқиқотӣ аз рӯи мавқеи муҳимиyaт, ҷиҳати масъалагузорӣ ва баррасиyo баёни андеша хеле бою ғанӣ ва фаҳмою моҳирона ичро карда шудааст. Забон ва услуби баёни маводи илмӣ-таҳқиқотӣ ба меъёрҳои забони адабии тоҷикӣ ҷавобгӯ ва содаю равон мебошад.

Натиҷаҳои асосии рисола дар корҳои чопии муаллиф дарҷ ёфтаанд ва дар иштироки бевоситаи ӯ дар ҳамаи марҳалаҳои таҳқиқот: банақшагирӣ, интихоб ва асосноккунии мавзӯй, тартиб додани соҳтори рисола, муайян кардани мақсаду вазифа ва объекту предмет, ҷустуҷӯ ва дарёftи адабиёti зарурӣ доир ба мавзӯи таҳқиқот, ҷамъоварӣ ва мураттабсозии натиҷаҳои таҳқиқот ҳамчун додаҳои таҷрибавӣ ва коркарди онҳо, таҳлили натиҷаҳои коркарди додаҳои таҷрибавӣ, таҳия ва нашри мақолаҳои илмӣ, иштирок дар ҷорабиниҳои илмӣ, ҷаъбасти натиҷаҳои бадастомада ва таҳияи диссертатсия, таҷассум ёфтаанд.

Аз ҷониби муҳаққиқ дар маҷаллаҳои илмӣ 48 мақола чоп карда шудааст, ки 21 тои он дар маҷаллаҳои аз ҷониби Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати маориф ва илми Федератсияи Русия тавсияшуда интишор ёфтаанд. Мақолаҳо мазмуну муҳтавои рисоларо дар бар мегиранд.

Эродҳо оид ба мазмун ва шакли диссертатсия.

Дар диссертатсияи тақризшаванда дар баробари муваффақиятҳои зиёд баъзе камбудию норасоиҳо низ роҳ ёфтаанд, ки зикри чанде аз онҳо барои тақмили минбаъдаи рисола хеле муғиданд:

1. Дар диссертатсия таҳқиқотҳои олимони тоҷик кам банаҳар мерасад.
2. Дар рисола амсилаҳои Ҷ.Мэйер ва П.Сэловей, Д.Гоулман ва Р.Бар-ОН ба таври мушахҳас таҳлил гардидаанд, аммо дар қисми таҷрибавӣ, танҳо Пурсишномаи “ЭмИн (ЗеЭм)”-и Д.В.Люсин истифода шудааст.
3. Баъзе истилоҳоти илмӣ ба тоҷикӣ тарҷума нашудаанд, ба монанди вожаҳои (модернизатсия, рефлексия, мимика, коммуникатсия, инсайт,

интеллект ва амсоли ин).

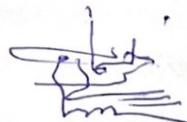
4. Дар диссертатсия чо-чо ғалатҳои имлоиву услугӣ ба назар мерасад.

Камбудиҳои зикргардида ба ҳеч ваҷӯ қимати илмии диссертатсияро паст карда наметавонад ва дар маҷмӯъ хусусияти тавсиявӣ доранд.

Диссертатсияи муҳаққиқ Бобоева Сайёра Бобораҷабовна ба талаботи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвонҳои илмӣ (дотсент, профессор) Комиссияи олии атtestатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, пурра мувофиқат мекунад. Диссертатсия кори илмӣ-тахассусии анҷомёфта буда, натиҷаҳои он аҳамияти илмиву амалий дорад. Диссертатсия ба ихтисоси 19.00.01. – Психологияи умумӣ, психологияи шахсият, таърихи педагогия (илмҳои педагогӣ ва психологӣ), рабт дорад.

Тақризи муассисаи пешбар аз ҷониби ходими пешбари илмии шуъбаи педагогика ва психологияи Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдураҳмони Ҷомӣ омода шуда, дар суратмаҷлиси № 08 аз 30 августи соли 2022 муҳокима ва тасдиқ гардидааст.

Ходими пешбари илмии шуъбаи педагогика
ва психология, доктори илмҳои
педагогӣ, профессор

Раҳимзода X.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони С.Айнӣ 126;

Тел: +992372258406; E-mail: prmf.tj

Имзои ходими пешбари илмии шуъбаи педагогика ва психология,
доктори илмҳои педагогӣ, профессор Раҳимзода X.-ро тасдиқ мекунам.

Мудири шуъбаи кадрҳои

Пажӯҳишгоҳи рушди маориф

ба номи Абдураҳмони Ҷомӣ

Академияи таҳсилоти Тоҷикистон

Ҳакимова X. С.